

VIOP TANITIM KİTİ

Uzun (Long) ve Kısa (Short) Pozisyon

Her vadeli işlem sözleşmesinde uzun ve kısa olmak üzere iki taraf vardır. Vadeli işlem sözleşmesinde uzun taraf dayanak malı teslim alma yükümlüğüne sahip olan, kısa taraf ise bunu teslim etmekle yükümlü olan taraftır. Uzun pozisyon almış olan bir yatırımcı fiyatların artması halinde kar elde ederken, kısa pozisyon almış olan bir yatırımcı fiyatların düşmesi sonucunda karlı duruma geçecektir.

Dayanak Varlık

Türev araçların tümü, bir dayanak varlığın üzerine düzenlenir. Örneğin pamuk vadeli işlem sözleşmesinde dayanak varlık pamuktur. Dayanak varlığın bir fiziki kıymet olması zorunlu değildir. Hisse senedi endeksi gibi değişik göstergeler de dayanak varlık olarak seçilebilir. İlgili ürünün arz ve talebinin sürekli olması koşuluyla herhangi bir ürünün üzerine vadeli işlem sözleşmesi dizayn edilebilir.

VIOP TEMEL KAVRAMLAR

Uzlaşma Şekli

Sözleşmenin vadesinde açık pozisyon sahibi olan tarafların yükümlülüklerini nasıl yerine getirecekleri, sözleşmenin uzlaşma şekline bağlıdır. İki tür uzlaşma şekli vardır: Fiziki teslimat ve nakdi teslimat. Fiziki teslimat yönteminde vade sonunda alım satım konu ürünün anlaşılan fiyatla teslim edilmesi veya teslim alınması söz konusudur. Nakdi teslimat yönteminde ise sözleşmede alınmış olan pozisyon Borsa tarafından vade sonu uzlaşma fiyatı üzerinden ters işlemle kapatılır. Aradaki fark kar veya zarar olarak yatırımcının hesabına aktarılır.

Vade Sonu Uzlaşma Fiyatı

Vade sonu uzlaşma fiyatı hesaplamasındaki en önemli husus, uzlaşma fiyatının, hesaplandığı sözleşmenin dayanak varlığının hesaplama yapılan tarihteki (vade tarihi) spot fiyatını gerçekçi yansıtır olmasıdır. Bu sebeple, vade sonu uzlaşma fiyatı her sözleşmenin tipine göre farklı belirlenebilir ve uzlaşma fiyatının nasıl belirlenebileceğini sözleşme genelgelerinde yer alır.

Pozisyon

Pozisyon Nedir?

- Pozisyon, alım ve satımlar sonucunda tuttuğunuz net kontrat miktarıdır.
- Bir vadeli işlem sözleşmesinde
  - **Uzun** pozisyonda olan kişi ALIM yaparak pozisyon açmıştır ve fiyatların yükselmesini beklemektedir.
  - **Kısa** pozisyonda olan kişi de AÇIĞA SATIŞ yaparak pozisyon açmıştır ve fiyatların düşmesini umut etmektedir.
- Bu pozisyon açıldıktan sonra vade sonuna dek tutulabilir veya vade sonundan önce ters işlem yapılarak kapatılabilir.
- Uzun pozisyonda olan (alım yapmış) olan kişi ters (satış) işlem yaparak pozisyonunu kapatır. Kısa pozisyonda olan (açığa satış yapmış) olan kişi ters (alım) işlem yaparak pozisyonunu kapatır.
- Pozisyonlar vade sonuna kadar kapatılmazsa, vade sonu uzlaşma fiyatından ters işlem yapılmış gibi kapatılmış sayılırlar.

Pozisyon Büyüklüğü Nedir?

- Pozisyon büyüklüğü ViOP'ta yatırım yaptığınız, kar ya da zararını üstlendiğiniz miktardır.
- ViOP'da kontrat büyüklükleri değişkenlik gösterdiğinden her tip kontrat için farklı hesaplanmaktadır.

$$\text{Pozisyon Büyüklüğü} = \frac{\text{Endeks-30 Fiyatı}}{10} = \frac{85,850}{10} = 8,585 \text{ TL}$$

$$\text{Pozisyon Büyüklüğü} = \frac{\text{\$-TL Fiyatı}}{1,000} \times 1000 = 1.5150 \times 1000 = 1,515 \text{ TL}$$

Kaldıraç Nedir ?

Nasıl Hesaplanır ?

- Kaldıraç (Leverage), yatırdığınız sermayenin üzerinde bir pozisyonun kar ya da zararına ortak olmaktır.
- Kaldıraç, kontratın fiyatına ve borsanın belirlediği teminata göre değişiklik göstermektedir ve aşağıdaki şekilde hesaplanabilir:

$$\text{Kaldıraç} = \frac{\text{Pozisyon Büyüklüğü}}{\text{Teminat}}$$

ENDEKS KALDIRAÇ

Fiyat	85,350
Pozisyon Büyüklüğü	8,535
Teminat	750

$$\text{Kaldıraç} = \frac{8,535}{750} = 11,4$$

DOLAR KALDIRAÇ

Fiyat	1.8180
Pozisyon Büyüklüğü	1,818
Teminat	130

$$\text{Kaldıraç} = \frac{1,818}{130} = 14,0$$

Teminatlandırma

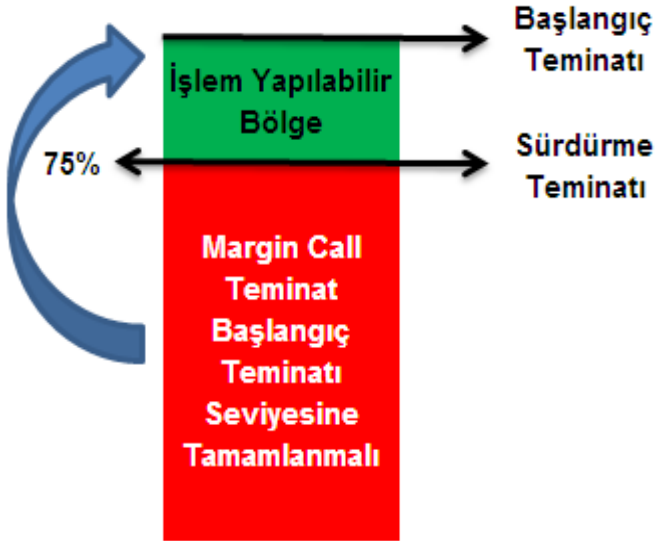
- **Başlangıç Teminatı:** Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerini almak veya satmak için Takas Merkezi'ne yatırılması zorunlu olan asgari tutar başlangıç teminatıdır, SPAN portföy bazında teminatlandırma yöntemi kullanılarak belirlenir.

Standard Portfolio Analysis of Risk (SPAN) algoritmasında, değişik fiyat ve volatilité değişim seviyelerine dayalı olarak oluşturulan senaryolar arasından maksimum risk göz önünde bulundurularak, teminat tutarı portföy bazında hesaplanmaktadır.

- **Sürdürme Teminatı:** Piyasadaki günlük fiyat değişimleri karşısında güncellenen teminat tutarının koruması gereken asgari düzeydir. Sürdürme teminatı, bulunması gereken teminatın %75'idir.

- **Teminat Tamamlama Çağrısı (Margin Call):** Yatırılan başlangıç teminatının piyasa dalgalanmaları ile sürdürme teminatının altına düşmesi durumunda, kalan teminatın başlangıç teminatı seviyesine tamamlanması talep edilir.

Müşterilerimizin teminat tamamlama çağrısı nedeniyle oluşan yükümlülüklerini en geç **bir sonraki Borsa günü (T+1 günü) saat 14:00'e** kadar yerine getirmesi gerekmektedir. Bir önceki güne ilişkin teminat tamamlama çağrısı bulunan hesaplar risk azaltıcı işlem yaparak veya nakit teminat yatırarak riskli durumdan çıkabilirler. Belirlenen saate kadar Başlangıç Teminatı'na çekilmeyen hesapların pozisyonları kapatılmak suretiyle yükümlülükleri yerine getirilir.

Seans Saatleri

Sözleşmeler	Normal seans saatleri	Öğle Arası
Pay Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri	09:10-17:40	12:30-13:55
Endeks Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri	09:10-17:45	12:30-13:55
Döviz ve Altın Vadeli İşlem Sözleşmeleri	09:10-17:45	-
Emtia ve Enerji Vadeli İşlem Sözleşmeleri	09:10-17:45	12:30-13:55
Pay Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri	09:10-17:40	12:30-13:55

VIOP SÖZLEŞMELER

Pazar Adı	Sözleşmeler
Endeks Vadeli İşlem Ana Pazarı	BIST 30 ENDEKSİ
Döviz Vadeli İşlem Ana Pazarı	TL/USD TL/EUR EUR/USD
Kıymetli Madenler Vadeli İşlem Ana Pazarı	ALTIN TL/gr ALTIN USD/ons
Elektrik Vadeli İşlem Ana Pazarı	BAZ YÜK ELEKTRİK
Emtia Vadeli İşlem Ana Pazarı	EGE PAMUK ANADOLU KIRMIZI BUĞDAY
Pay Vadeli İşlem Ana pazarı	GARAN, ISCTR, AKBNK, VAKBN, YKBNK, THYAO, EREGL, SAHOL, TCELL, TUPRS
Pay Opsiyon Ana Pazarı	GARAN, ISCTR, AKBNK, VAKBN, YKBNK, THYAO, EREGL, SAHOL, TCELL, TUPRS
Endeks Opsiyon Ana Pazarı	BIST 30 ENDEKSİ

Bankamız ;

- BIST 30 Endeks,
- TL/Dolar,
- TL/ Euro,
- EUR/USD Çapraz Kuru,
- Altın,
- Dolar/Ons Altın
- Baz Yük Elektrik

vadeli işlem sözleşmelerinde
emir iletim aracılığı
yapmaktadır.

Sözleşme Bilgileri

Sözleşme	Büyükölük	Uzlaşma şekli	Minimum Fiyat Adımı
BIST 30 ENDEKS VADELİ	Endeks/1000*100	Nakdi	0,025
BIST 30 ENDEKS OPSİYON	Endeks/1000*100	Nakdi	0,01
TL/USD	1.000 USD	Nakdi	0,0001
TL/EUR	1.000 EUR	Nakdi	0,0001
EUR/USD	1.000 EUR	Nakdi	0,0001
ALTIN TL/gr	1 gr.	Nakdi	0,01
ALTIN USD/ons	1 ons altın	Nakdi	0,05
BAZ YÜK ELEKTRİK	Vade ayındaki gün sayısı * 24 * 0.1 MWh	Nakdi	0,10
PAMUK	1.000 kg	Nakdi	0,005
BUĞDAY	5.000 kg	Nakdi	0,0005
PAY	100 adet pay senedi	Fiziki	0,01

Vadeler

- **BIST 30 ve Döviz (TL/Dolar; TL/Euro):** Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık (en yakın üç sözleşme + Aralık)
- **Eur/USD:** Mart, Haziran, Eylül, Aralık (en yakın iki sözleşme + Aralık)
- **Altın ve Dolar/Ons Altın:** Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim, Aralık (en yakın üç sözleşme)
- **Baz Yük Elektrik:** Yılın bütün ayları (Aynı anda içinde bulunulan ay ve bu aya en yakın üç vade olmak üzere toplam 4 vade ayına ait sözleşmeler işlem görür.)
- **Buğday:** Mart, Mayıs, Temmuz, Eylül, Aralık (en yakın 2 sözleşme)
- **Pamuk:** Mart, Mayıs, Temmuz, Ekim, Aralık (en yakın 2 sözleşme)
- **Pay vadeli işlem sözleşmeleri:** Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık (en yakın üç sözleşme + Aralık)

NEDEN VADELİ İŞLEMLER

Vadeli Piyasaların İşlevleri

YATIRIM

- Türev araçlar geleneksel yatırım araçlarından daha az ilk yatırım gerektirmektedir. Az bir teminat yatırarak, ilgili aracın tüm getirisi (veya zararı) elde edilmektedir.
- Türev araçlarda fiyatların hem düşmesi hem de yükselmesi beklentisiyle yatırım yapılabilir.
- Türev araçlarda riskin istenilen düzeye getirilme imkanı yüksektir. Örneğin riski düşürmek için aynı anda sözleşmenin kısa vadeli alınıp uzun vadeli satılabilir.
- Bu piyasalarda emtia da bir yatırım aracı haline gelmiştir ve yatırım seçeneklerimiz artmıştır.

KORUNMA

- İhracat yapan bir şirketin 3 ay sonra döviz geliri elde edeceğini varsayalım. Şirketin kar veya zararı 3 ay sonraki döviz kuruna bağlı hale gelmiştir. Şirket, kur artarsa kar edecek, düşerse zarar edecektir. Şirket 3 ay sonraki döviz kuru seviyesinden bağımsız olarak, şu an itibarıyla 3 ay sonraki kar veya zararını sabitlemek isteyebilir. Bunu da vadeli işlem sözleşmelerini kullanarak kolayca sağlar. Aynı şekilde bu durum karşı taraf olan ithalatçı için de söz konusudur. 3 ay sonra satın alacağı döviz için ödeyeceği Türk Lirası tutarını şimdiden belirlemek isteyebilir.
- Pamuk üreticisi olduğumuzu varsayarsak hasat zamanına kadar pamuk fiyatlarındaki azalıştan endişe duyarız. Bu endişeden kurtulmak istiyorsak VİOP'ta sözleşme satarak kendimizi koruma altına alabiliriz. Bu sayede ürünümüzü belirlediğimiz (sözleşme sattığımız) fiyattan satmış olup pamuk fiyatlarındaki iniş çıkışlardan etkilenmemiş oluruz.

ARBİTRAJ

- Alım satım konu herhangi bir ekonomik varlığın, aynı anda farklı piyasalardaki fiyat farklılığından kar sağlamak üzere, alınıp satılmasıyla gerçekleştirilen işlemlere arbitraj işlemleri denir. Arbitraj kazancı elde edilmesi için ekonomik varlığın eşanlı olarak birden fazla piyasada alınıp satılması (veya satılıp alınması) gereklidir. Arbitraj amaçlı işlemlerde hiç bir risk üstlenmeden aynı andaki fiyat farklılıklarından kar elde edilmektedir. Risksiz oluşu, arbitrajı spekülasyondan (yatırımdan) ayıran en önemli özelliktir. Bununla beraber, etkin piyasalarda arbitraj işlemi yapmak hemen hemen imkansızdır çünkü bu tür piyasalarda oluşacak fiyat farklılıkları, bunu fark eden yatırımcıların yaptıkları işlemlerle çok kısa sürelerde ortadan kaldırılır.

Vadeli İşlem vs. Forward

Vadeli (Futures) İşlemler :

- Borsada işlem görür.
- Asli unsurları standartlaştırılmış sözleşmedir.
- Teslimat için belirlenmiş birçok tarih vardır.
- Kar/zarar günlük olarak hesaplanır (marking to market).
- Pozisyon genellikle vade tarihinden önce kapatılır.
- İşlem yapabilmek için teminat yatırmak zorunludur.
- Takas kuruluşu olduğundan kredi riski yoktur veya çok düşüktür.
- Günlük fiyat değişim limiti vardır.

Forward İşlemler :

- Tezgah üstü piyasada işlem görür.
- Asli unsurları taraflar arasında serbestçe belirlenen adi sözleşmedir.
- Belirlenmiş tek bir teslimat tarihi vardır.
- Kar/zarar vade tarihinde ortaya çıkar.
- Pozisyon vade tarihinde kapatılır.
- Teminat zorunlu değildir.
- Takas kuruluşu yoktur. Tarafların, sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmeme riski olduğundan kredi riski vardır.
- Günlük fiyat değişim limiti yoktur.

Yatırım Amaçlı VİOP

VİOP'ta işlemler kaldıraçlı olduğu için aldığınız pozisyondaki %1'lik fiyat değişimi yatırdığınız başlangıç teminatını yaklaşık olarak %10 kaldıraç oranı kadar etkileyecektir. 100 kontratlık pozisyon için örneklemek gerekirse:

ENDEKS KONTRATLARINDA KAR/ZARAR

1 Kontratlık		Başlangıç	
Teminat:	800	Teminatı	80,000
Satış Fiyatı:	85,850	Kar/Zarar	8,500
		Anapara	
Alış Fiyatı:	85,000	Değişimi	10,62%
Fiyat Değişimi	1,00%		
Kontrat Adedi	100		

$$\text{KAR/ZARAR} = \frac{\text{Satış Fiyatı} - \text{Alış Fiyatı}}{10} \times \text{Kontrat Adedi} = \frac{85,850 - 85,000}{10} \times 100 = 8,500 \text{ TL}$$

DÖVİZ KONTRATLARINDA KAR/ZARAR

		Başlangıç	
Teminat:	130	Teminatı	13,000
Alış Fiyatı:	1.5150	Kar/Zarar	-1,500
		Anapara	
Satış Fiyatı:	1.5000	Değişimi	-11,54%
Fiyat Değişimi	1,00%		
Kontrat Adedi	100		

$$\text{KAR/ZARAR} = (\text{Satış Fiyatı} - \text{Alış Fiyatı}) \times 1,000 \times \text{Kontrat Adedi} = (1.5000 - 1.5150) \times 1,000 \times 100 = -1,500 \text{ TL}$$

Korunma Amaçlı ViOP

31 Aralıkta 1.000.000 USD döviz gelirim olacak, Aralık sonu USD/TL kurunun nerede olacağını bilmiyorum, maliyetlerimi hesaplamak ve kur riski almamak için nasıl bir yatırım kararı izlemeliyim?

ViOP

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nda Aralık vadeli TL/Dolar sözleşmesi satmalısınız!

Tarih: 22 Nisan 14
Spot USD: 1.5164
Aralık Vadeli TLDolar: 1.5340
TLDolar Başlangıç Teminatı: 130

Korunmak İstenen Spot Tutar	1,000,000 \$
1 Sözleşme Büyüklüğü	1,000 \$
Satılacak Sözleşme Sayısı	$1,000,000 \div 1,000 = 1,000$ adet
Yatırılacak Başlangıç Teminatı	$130 \times 1,000 = 130,000$ TL

Vade Sonu Spot ve TLDolar Kapanış	ViOP'ta elde edilen Kar/Zarar	Vade Sonunda Spot Piyasada satılan Dolar'dan elde edilen Gelir	Net Gelir	Sabitlenen Satış Kuru
1.3840	$1.5340 - 1.3840 = 0.1500$ (1 USD) $0.1500 \times 1,000 = 150$ (1 kontrat) $150 \times 1,000 = 150,000$ (1000 kontrat)	$1.3840 \times 1,000,000 = 1,384,000$	$1,384,000 + 150,000 = 1,534,000$	$1,534,000 \div 1,000,000 = 1.5340$
1.5340	$1.5340 - 1.5340 = 0.0000$ (1 USD) $0.0000 \times 1,000 = 0$ (1 kontrat) $0 \times 1,000 = 0$ (1000 kontrat)	$1.5340 \times 1,000,000 = 1,534,000$	$1,534,000 + 0 = 1,534,000$	$1,534,000 \div 1,000,000 = 1.5340$
1.6840	$1.5340 - 1.6840 = -0.1500$ (1 USD) $-0.1500 \times 1,000 = -150$ (1 kontrat) $-150 \times 1,000 = -150,000$ (1000 kontrat)	$1.6840 \times 1,000,000 = 1,684,000$	$1,684,000 - 150,000 = 1,534,000$	$1,534,000 \div 1,000,000 = 1.5340$

Tabloda görülebileceği üzere kendisini ViOP'ta hedge eden ihracatçı kurum aşağı ya da yukarı hareketlerinden etkilenmeyerek kuru sabitlemiş olacaktır.

TEŞEKKÜRLER